A *Lymbus*. Magyarságtudományi Forrásközlemények című évkönyv szerkesztőségének kérései

1. Az átírás szabályai

a. Általános (minden nyelvű szövegre vonatkozó)

I. A fejléc:

a. A forrásokat Times New Roman betűtípussal közöljük

b. A címet 11 pt méretű betűvel, vastagon szedjük

c. A dátumot, helyet 11 pt méretű betűvel, szintén vastagon

d. A levéltári jelzetet 11 pt méretű betűvel, normál módon szedjük

e. Mindezeket a forrás előtt középre rendezzük

II. A regeszta

a. A regeszta az előbbieket követi (ennek elkészítési szabályait ld. lent)

III. A szöveg

a. A szövegeket elsősorban eredeti nyelven tesszük közzé, különösen fontos források, illetve ritka nyelvek esetében magyar nyelvű fordításban is.

b. A szövegkritikai jegyzetek lábjegyzetbe kerülnek, kis római számokkal jelezzük őket. A római számot a kérdéses szövegrész végéhez szúrjuk be. Amennyiben betoldásról van szó, akkor azt a következőképpen jelezzük:

„Der Pascha von Ofen ließ den Gesandten[XV] spießen."

Lábjegyzetben:

[XV] *Beszúrva: ließ den Gesandten*

c. A magyarázó jegyzetek szintén lábjegyzetben jelennek meg, arab számokkal jelezzük őket.

d. Mind a szövegkritikai, mind a magyarázó jegyzetek esetében azok számozását közleményenként újra kezdjük.

e. A szövegkritikai és a magyarázó jegyzetek is a lap aljára kerülnek, de elkülönítve egymástól. A magyarázó jegyzetek (arab számokkal) követik egymást, majd sorköz következik, és ezután jönnek a szövegkritikai jegyzetek (római számokkal).

1

2

3

XV

XVI

f. A kéziratos forrás valamennyi paleográfiai és hangjelölési sajátosságát a magyar nyelvű írásbeliség jellege miatt nyomtatásban visszaadni nem lehet. A teljes paleográfiai és betűhűség reprodukálásra a

fakszimilében való közlés az egyetlen megoldás. Az átírás mindig értelmezést is jelent, ezért jelen kötet szerkesztői a forrásokat minél jobban az adott nyelv **ma** érvényben lévő helyesírási szabályaihoz kívánják közelíteni.

g. A rövidítések feloldásáról
   i. A közismert, gyakran előforduló rövidítéseket elegendő az első alkalommal feloldani, azt követően a rövidítés megtartható.
   ii. A rövidítések feloldása [ ]-ben történik. A zárójelen belül a mai helyesírási norma alkalmazandó.
h. A dátumot az eredeti, szöveghű formájában kell megtartani. A rövidítés(eke)t az f. pontnak megfelelően feloldani.
i. Ha az eredeti szövegből a közreadó kihagy részeket, azokat kerek zárójelbe tett három ponttal (…) jelölje.
j. Ha a szövegben folytonossági hiány van, vagy olvashatatlan részek, akkor az szögletes zárójelbe tett három középső vonallal jelöljük [---]. Ebben az esetben szövegkritikai lábjegyzetben adjuk meg a hiány okát és méretét.
k. Bizonytalanul olvasott vagy feloldott szó esetében a bizonytalanságot szögletes zárójelbe tett kérdőjellel jelezzük. [?]
l. *Számok átírása:* a mennyiséget kifejező számokat, a pénzösszegeket, dátumokat mindig arab számokkal írjuk, még akkor is, ha az eredetiben azok római számmal szerepelnek.
m. *Aláhúzások, kiemelések:* Az eredeti forrásban aláhúzott szövegrészeket dőlttel, a más módon kiemelteket ritkítással jelöljük.
n. Az eredeti szövegben esetlegesen chifrírozott részeket < >-ben oldjuk fel.
o. A szövegben szereplő idézeteket, mástól (nem a szöveg szerzőjétől) származó mondatokat idézőjelbe tesszük. Az idézőjel tételének gyakorlata az adott nyelv **mai** helyesírásának megfelelően történik.
p. A mai nyelv által már nem használt (ezért nehezen értelmezhető) szavakat lábjegyzet formájában meg kell magyarázni.
q. Az elválasztásban az adott nyelv mai helyesírása szerint kell eljárni.
r. A *lásd* kifejezést *ld.*-ként rövidítjük.
s. A *szerkesztő, főszerkesztő* rövidítése: *Szerk.*
t. A *például* rövidítése: *pl.*
u. Amennyiben *lábjegyzetre* hivatkozunk, annak rövidítése: *lj.*
v. A szövegben szereplő tulajdonneveket betűhíven írjuk át.
w. A levéltári források levéltári és raktári jelzetét is megadjuk.

b. Magyar nyelvű forrásszövegek esetén:

I. A forrásközlés modern módszere megkívánja, hogy a szövegek átírásánál a korhű helyett a modern átírás módszerét válasszuk, azaz a mai beszédnek és helyesírásnak megfelelőt.
II. Az idézeteket, mástól (nem a szerzőtől származó) közléseket idézőjelbe kell tenni. („ ”)

c. Latin nyelvű forrásszövegek közlése esetén:

I. A latin nyelvű szövegek esetében is szem előtt kell tartani, hogy a kiadásra kerülő források egyszerűen, könnyen és jól olvashatók legyenek. Felesleges jelekkel nem akadályozhatjuk a szöveg felhasználhatóságát, áttekinthetőségét.

II. Itt sem törekedhetünk a mellékjeles, ma már – a laikus olvasók és a művelt nagyközönség számára egyaránt – értelmezhetetlen szövegforma megtartására.

a. Az **u** és **v**, valamint az **i** és **j** betűket hangértéküknek megfelelően írjuk át.

b. A **ÿ** helyett annak hangértékének megfelelően **i** vagy **ii** használandó.

c. Az **æ** megtartandó.

d. Nagy kezdőbetűt csak a következő esetekben használunk:

i. Mondat elején

ii. Tulajdonneveknél

iii. Dátumban használatos ünnepek és hónapok nevénél

iv. Intézmények nevénél

v. Az uralkodói többes szám névmásainál

vi. Az uralkodói állandó jelzős szerkezetek esetében *(Sacratissima Majestas)*

vii. A megszólításoknál *(Illustrissima Dominatio Vest-ra)*

III. A szavak egybe és különírásánál a szöveghűség tartandó meg.

IV. A latin szövegekben lévő idegen nyelvű szavakat (magyar vagy más idegen nyelv) betűhíven kell közölni.

V. A központozást és az írásjeleket az értelemnek megfelelően kell kitenni. A túl hosszú mondatokat pontos vesszővel, kettősponttal, gondolatjelekkel stb. tagolni kell, hogy ezáltal a tartalom jobban követhetővé, érthetővé váljon.

VI. A szöveg tagolása: Ha az eredeti szöveg bekezdései értelmileg jól követhetők, megtartandók. Abban az esetben, ha a bekezdések túl hosszúk, tagolatlanok, vagy a tárgyi összefüggés másképpen kívánja, lehet azokat módosítani, értelem szerinti bekezdésekké alakítani.

VII. A nyilvánvaló tollhibákat, íráshibákat megjegyzés nélkül ki lehet javítani. A nagyobb, értelemzavaró és nyelvtani hibákat, szórendi tévedéseket kijavítva közöljük, de ebben az esetben szövegkritikai lábjegyzetben közzé tesszük az eredetit.

VIII. Szokatlan formában írt nevekre vagy kifejezésekre szögletes zárójelbe tett felkiáltójellel hívjuk fel a figyelmet, így jelöljük, hogy nem sajtóhibáról vagy olvasati hibáról van szó. [!]

IX. A forrásokban eredetileg több szóból alkotott, illetve rövidítésszerűen összevont szóformáknál, melyek ma már önálló szavakká váltak, eredeti alakjukban hagyjuk meg, nem oldjuk fel őket. *(judlium, incattus)*

X. Az idézeteket, mástól (nem a szerzőtől származó) közléseket idézőjelbe kell tenni. („ ”)

d. Német nyelvű forrásszövegek közlése esetén:

I. A német nyelvű források esetén erőteljesen különbséget kell tenni a XVI–XVII. századi, valamint a későbbi források között. Ennek oka, hogy az első korszakban még nem írták következetesen nagy kezdőbetűvel a főneveket.

a. Kora újkori német nyelvű források közlése:

i. A hosszú magánhangzókat meghagyjuk.
ii. Az **ä, ö, ü** betűket megtartjuk. Ha ezeket a forrás írója **ae, oe, ue** alakban használta, átírjuk mai helyesírás szerint.
iii. Csak a tulajdonneveket, megszólításokat, az uralkodói többes számot és az intézmények nevét, valamint a mondat kezdőbetűjét írjuk nagybetűkkel.
iv. Az **i, j, u, v** és **w** betűket hangértéküknek megfelelően adjuk vissza, kivétel az olyan hangzókapcsolatok, amikor az egyediség a kézre jellemző. (*treu* helyett következetesen *threw*)
v. A tulajdonneveket és az idegen szavakat a szöveghűségnek megfelelően adjuk vissza.
vi. A **ÿ** helyett hangértékének megfelelően **y**-t vagy **ii**-t írunk.
vii. A mássalhangzóknál a kettőzést – kivétel szó elején – megtartjuk. *(ffern → fern,* de *Hoff)*
viii. Hosszú és kerek **s** között nem teszünk különbséget.
ix. A **ß**-et megtartjuk.
x. Az egybe és különírást a forrásoknak megfelelően tesszük közzé.
xi. A számok esetében a tőszámnevek után tett pontot a közlésben nem adjuk vissza.
xii. A központozásnál a mai helyesírási szabályokat kell figyelembe venni, és ennek megfelelően (az értelmezést segítő módon) központozni.
xiii. A rövidítéseket és ligatúrákat feloldjuk.

II. A későbbi (XVIII. századtól) iratok esetében az előbbiek érvényesek egy kivételével. Ebben a korszakban már érdemes minden főnevet (a mai helyesírásnak megfelelően) nagy kezdőbetűvel írni.

III. Az idézeteket, mástól (nem a szerzőtől származó) közléseket idézőjelbe kell tenni. (“ ”)

e. Olasz nyelvű forrásszövegek közlése esetén:

I. A modern átírás módszerét választottuk, azaz a mai beszédnek és helyesírásnak megfelelőt.

II. A mai helyesírási gyakorlattól eltérően egybe vagy különírt szóalakokat a mai gyakorlatnak megfelelően kell írni. *(alquale → al quale, per che → perchè)*

III. **j** helyett **i**, **ij** helyett **ii** áll.

IV. Minden rövidítést és ligatúrát fel kell oldani. A gyakran használt rövidítéseket természetesen csak az első alkalommal. A gyakran használt – emiatt csak egyszer feloldott – rövidítéseknél a rövidített formát mindig egy sorba kell írni. *(S.ua M.tà,* nem pedig *S.^{ua} M.^{tà})*

V. A hangsúlyjeleket a mai helyesírásnak megfelelően tesszük ki vagy távolítjuk el. Hangsúlyjelet teszünk:
   a. Minden véghangsúlyos szónál *(felicità)*
   b. Minden diftongusra végződő, egy szótagból álló szónál *(più, già)*
   c. Olyan egy szótagból álló szavaknál, amelyeknél a hangsúlyjel elhagyása értelmi változást idéz elő. *(piu* és *più, ne* és *nè)*
VI. Az aposztrófok szerepéről: az aposztrófokat a mai nyelvnek megfelelően kell kitenni, hiányzó aposztrófokat pótolni, feleslegeseket törölni kell.
VII. A kis és nagybetűs írást a mai olasz helyesírásnak megfelelően kell alkalmazni.
VIII. A központozást a mai olasz helyesírásnak megfelelően, értelemszerűen kell alkalmazni, ezzel is segítve az olvasót a szöveg értelmezésében.
IX. Az idézeteket, mástól (nem a szerzőtől származó) közléseket idézőjelbe kell tenni. (“ ”)

f. Francia nyelvű forrásközlések esetén:

I. A szövegeket a mai helyesírás szerint, de a korabeli specifikus jegyek megtartásával kell visszaadni.
II. Az **i, j, u** és **v** hangokat mai hangértéküknek megfelelően kell visszaadni.
III. A szövegekben gyakran következetlenül használt **s** és **c** betűket a mai gyakorlatnak megfelelően kell alkalmazni. (hogy a **ce** és a **se**, a **ces** és a **ses**, valamint a **c'est** és a **s'est** megkülönböztethetővé váljon)
IV. A **ç** betűket a mai helyesírás szerint adjuk vissza. Abban az esetben azonban, ha a korabeli szövegben egy **e** betoldásával megkerülték a **ç** alkalmazását, akkor a szövegbeli alakot tartjuk meg. (*recu* helyett *reçu*, de *receu*)
V. A szavak egybe és különírásakor a forrás szabályait kell követni, kivétel, ha ez az értelmezést gátolja.
VI. Minden ligatúrát és rövidítést fel kell oldani. (Erre vonatkozólag ld. fent az általános szabályokat)
VII. Az ékezeteket és hangsúlyjeleket a mai gyakorlatnak megfelelően alkalmazzuk. Hiány esetén kitesszük, felesleges kitétele esetén töröljük. Abban az esetben azonban, ha a szerző „megkerülte” az ékezet kitételét, nem szabad kitenni. (*état* helyett *estat*, *dérèglement* helyett *desreiglement*)
VIII. Az aposztrófot a mai szabályoknak megfelelően tesszük ki az **a**, az **e** és az **i** hangok előtt. (*lavis* helyett *l'avis*, *sest* helyett *s'est*)
IX. A kis- és nagybetűs írás a mai helyesírást követi. A mai helyesírás a következő esetekben alkalmazza a nagybetűs írást:
   a. Személy- és tulajdonnevek
   b. Népnevek, földrajzi-topográfiai elnevezések
   c. Isten, Szűz Mária és a szentek jelzővel történő megjelölése esetén a jelzőt is nagybetűvel kell írni. (*le Très-Haut*)
   d. Az ünnepek nevei
   e. Bizonyos államisághoz és vallásossághoz kapcsolódó fogalmak esetén (*le Conseil de la Couronne, l'Église*)

X. A mai helyesírás szabályai szerint a rangokat még megszólítás esetén sem kell nagy kezdőbetűvel írni. A francia szabályzatok azonban megengedik, hogy erről a szöveg kiadója döntsön. Írhatja nagybetűvel is. *(M. le Duc d'Angoulesme, le Roi)*

XI. A központozásnál a mai francia helyesírást és a szöveg értelmét kell figyelembe venni.

XII. Az idézeteket, mástól (nem a szerzőtől származó) közléseket idézőjelbe kell tenni. (« ») A francia nyelvben az idézőjel kezdete után, illetve vége előtt szóköz áll.

2. A regeszták elkészítésének módja

A regesztákat a következők figyelembe vételével kell megírni:

a. A regesztákat gondolati egységenként pontokba szedjük.
b. Minden pont elé arab számmal írt sorszám kerül.
c. Minden pont egy-egy mondat legyen.
d. A mondat végére pont, azt követően gondolatjel kerül.
e. A regesztapontokba a szövegben szereplő minden fontosabb tulajdonnevet, dátumot, eseményt fel kell venni.
f. A regeszta rövid, tömör és jól érthető legyen. Betöltse azon funkcióját, hogy a szövegben való könnyebb tájékozódást segíti elő.
g. A regesztapontok a szövegbe is belekerülnek. Az adott bekezdésre vonatkoztatva [ ]-ben. → [1.] Ezzel segítjük az olvasót a keresésben.
h. A regesztákat dőlt betűvel szedjük.

3. A személy- és helységnévmutató

a. A személy- és helységnévmutató elkészítésénél is a könnyen kezelhetőség a legfőbb szempont.
b. Minden a kötetben szereplő személy- és helységnevet fel kell venni.
c. A szerző a kézirat leadásakor (a regesztákhoz úgyis elkészíti) adja át a főbb helység- és személynevek jegyzékét is.
d. A személy- és helységnevek a magyar ABC-nek megfelelően kerülnek besorolásra. (*Pico della Mirandola* a *Mirandolá*hoz)
e. A személyneveket a családnév szerinti sorrendben soroljuk be. *(Mirandola, Pico della)*
f. A helységneveknél a szövegben előforduló alak kerül besorolásra, de fel kell tüntetni mellette a történeti neveket, a ma használt nevet és annak az országnak a felségjelzését, ahol a helység ma található. *(Košice [SK])*
g. Ugyanakkor meg kell adni a magyar és a ma használt névnél is, utalójelzéssel az alakra, ahol bővebb magyarázat található. *(Kassa → Cassovia, Košice → Cassovia)*
h. Abban az esetben, ha nagyobb földrajzi egységről (tájegység, folyó stb.) van szó, akkor röviden megadandó. *(Bretagna [Bretagne, tájegység Franciaországban])*
i. Abban az esetben, ha a helység ma már nem létezik, nem abban a formában létezik: rövid magyarázat adható. *(Cassandrea [Cassandria, régi macedóniai város a Pallene félszigeten. Eleinte Potidacának nevezték. 1421-ben a velenceiek bevették. A Capo Canistro mellett feküdt.])*

4. Jegyzetelés

A támogatott módszer az ún. szerző–évszám jegyzetelés. Eszerint a jegyzetekben csak az említett két adat jelenik meg, a teljes címleírást pedig a bibliográfia tartalmazza. Az oldalszám után nem szükséges „o." vagy „p." betűt tenni. A kiadót – amennyiben lehetséges – meg kell adni, de nem feltétlenül szükséges.

Pl.

A jegyzetben: RÁNKI, 1981. 55.

Az irodalomjegyzékben:

RÁNKI
1981 RÁNKI György: *Gazdaság és külpolitika.* Budapest, Magvető, 1981.
1988 RÁNKI György: *A Harmadik Birodalom árnyékában.* Budapest, Magvető, 1988.

Ez alól egyetlen kivételt a levéltári források jelentenek, melyekre a következőképpen hivatkozunk a jegyzetekben:

A forrás címe, [levél esetén: X levele Y-nak (Keltezés helye, időpontja.)]
Levéltári jelzet.

A támogatott bibliográfiai leírás:

a. hivatkozás *egy* szerző munkájára

RÖVIDÍTÉS
Kiadási év SZERZŐ: *A könyv címe* [kurziválva]. Kötet száma. Kiadás száma. Kiadás helye, kiadó, kiadási év. (Sorozatcím sorozati szám)

pl.
KÖRÖSÉNYI
1993 KÖRÖSÉNYI András: *Pártok és pártrendszerek.* Budapest, Századvég, 1993.
KOSÁRY
1994 KOSÁRY Domokos: *A Görgey-kérdés története.* 2. köt. Budapest, Osiris–Századvég, 1994.

megjegyzés: A szerzőknek mindig csak a vezetéknevét kell kiskapitálissal kiemelni.

b. hivatkozás *egy* szerkesztő által összeállított munkára:

RÖVIDÍTÉS
Kiadási év *A könyv címe* [kurziválva]. Szerk. NÉV. Kiadás helye, kiadó, kiadási év.

pl.
RICHTER
1990 *Ellenzéki kerekasztal – portrévázlatok.* Szerk. RICHTER Anna. H. n., Ötlet, 1990.

MEZEY
1996 *Magyar alkotmánytörténet.* Szerk. MEZEY Barna. 2. kiad. Budapest, Osiris, 1996.

megjegyzés: Amennyiben egy adat nincs feltüntetve a könyvben, a szerzők használják a h. n. (helymegjelölés nélkül), é. n. (év nélkül), k. n. (kiadó nélkül) stb. rövidítéseket a hiány jelzésére. A „szerk." rövidítést mindig a kötet nyelvén kell megadni. (ed., Hrsg. stb.)

c. hivatkozás egy tanulmánykötetben megjelent írásra:

RÖVIDÍTÉS
Kiadási év A TANULMÁNY SZERZŐJE: A *tanulmány címe.* In: *A tanulmánykötet címe* [kurziválva]. Szerk. A SZERKESZTŐ NEVE. Kiadás helye, kiadó, kiadás éve. (Sorozatcím, sorozati szám.) Oldalszám.

pl.
OWEN
1993 OWEN, Bernard: *A szavazási mód hatásai és a kelet-európai választások.* In: *A többpártrendszerek kialakulása Kelet-Közép-Európában 1989–1992.* Szerk. BIHARI Mihály. [Budapest], Kossuth, 1993. 43–45.
LOMAX
1998 LOMAX, Bill: *A tranzitológia válsága. A kelet-európai változások és a tranzitológia elmélet.* In: *Rendszerváltás és társadalomkritika. Tanulmányok a kelet-európai átalakulás történetéből.* Szerk. KRAUSZ Tamás. Budapest, Napvilág, 1998. 307–308.

megjegyzés: Amennyiben egy, a könyvben fel nem tüntetett adatot ki lehet deríteni máshonnan, akkor [szögletes zárójellel] célszerű azt jelezni.

d. hivatkozás folyóiratban megjelenő tanulmányra:

RÖVIDÍTÉS
Megjelenési év SZERZŐ: *A tanulmány címe.* In: *A folyóirat címe,* évfolyam. (Megjelenési év) Megjelenési szám. Oldalszám.

pl.
SZILÁGYI
1978 SZILÁGYI Domokos: *Az önismeret iskolája.* In: *Korunk,* 37. (1978) 2. sz. 116–117.
ACZÉL
1998 ACZÉL Endre: A három (párt)vezér. In: *Mozgó Világ,* 24. (1998) 4. sz. 45–48.

megjegyzés: Amennyiben a lap folyamatosan számozza oldalait egy évfolyamon belül, a megjelenési számot nem szükséges feltüntetni.

e. hivatkozás napilapban megjelenő cikkre:

RÖVIDÍTÉS

Megjelenési év — SZERZŐ: *A cikk címe.* In: *A napilap címe,* évfolyam. (Megjelenési dátum) Megjelenési szám. Oldalszám.

pl.

KUN

1998 — KUN Miklós: *Sztálin árnyékában. „Pártutasításra nősültem…”* In: *Magyar Nemzet,* 61. (1998. november 28.) 279. sz. 16.

CSAPODY

1999 — CSAPODY Tamás: *Alezredes a fegyelmi bírák előtt.* In: *Magyar Hírlap,* 32. (1999. január 28.) 23. sz. 7.

megjegyzés: A bibliográfiákat célszerű forrásokra (kiadatlan és kiadott), valamint feldolgozásokra osztani, minden esetben fel kell tüntetni a felhasznált levéltári állagokat is.